

MEDINA, Jaume. 1998.

La poesia llatina de Montserrat en els segles XVI i XVII (El còdex Brenach de l'Arxiu Episcopal de Vic).

Curial Edicions. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 458 p.

En una època de penombra de les lletres clàssiques i de l'esperit humanístic és reconfortant tenir a les mans un llibre com el que presento. Justament, l'autor fa reviure un focus d'humanisme, com fou Montserrat, durant un període que es caracteritzà pel renovament d'aquelles lletres i d'aquell esperit. Encara que el renaixement a Itàlia havia començat abans de la fi del segle XIV, Catalunya, entrada una mica més tard dins d'aquell corrent, donava encara fruits esponerosos en el camp de l'humanisme literari fins als segles XVI i XVII.

Jaume Medina comença la introducció explicant com el canonge Jaume Collell descobrí el còdex Brenach entre manuscrits sense classificar de l'Arxiu Episcopal de Vic i com s'han pogut reconstruir les peripècies històriques del còdex fins a arribar-hi. El col·lector de totes les obres llatines que conté el susdit còdex fou el monjo de Montserrat Anselm Forcada, que al segle XVII havia estat procurador del santuari a París i als Països Baixos. El canonge Collell, l'afortunat descobridor, refeu la biografia dels diversos autors entretenint-se, com és lògic, en el més important i prolífic, el pare Antoni Brenach. Collell, el 1893, publicà una bona part del còdex poètic, però no tot. D'aquí que Jaume Medina hagi emprès la tasca feixuga de transcriure sencera aquesta notable Antologia llatina de poetes entorn de Montserrat, fent-la precedir, això sí, de l'estudi biobibliogràfic dels autors dels poemes que n'havia fet Collell feia més de cent anys.

Els autors editats per Medina són: els monjos de Montserrat Antoni Brenach, Antoni Descaulies (o d'Escaulies), Domènec Senach i Anselm Forcada; eren monjos d'altres monestirs Joseph de Aguirre, de San Millán de la Cogolla, molt probablement el cèlebre cardenal editor de tanta erudició; Petrus Michon, monjo de Saint Sulpice de Bourges; el pare Serafino Cavalli, general

de l'orde dels predicadors; el metge barceloní, Francesc Osset i el cavaller valencià, Jaume Joan Falcó; tots ells pelegrins il·lustres del santuari i, òbviament, bons verificadors en la llengua que encara es considerava pròpia de l'elit més culta; amb ella volgueren homenatjar i lloar la patrona de Catalunya.

No hi ha cap dubte que l'autor estrella és el pare Antoni Brenach (†1555). Les seves obres poètiques conegudes i publicades senceres en el volum de Medina són *Saxia hoc est sacri Montis-Serrati heroica et historica descriptio*, sens dubte la millor i que ha estat més sovint citada; l'*Epithalamium Salomonis*, del qual se'n donen dues redaccions; el poema més llarg titulat *Nouem Musae. Apollo deificus seu uitae nouem heroum sanctae* fa lloar nou sants ben coneguts —Nicolau, Martí, Ambrós, Jeroni, Agustí, Gregori, Antoni, Benet i Bernat— per nou muses —Clio, Melpòmene, Talia, Euterpe, Terpsícora, Erato, Urània, Cal·líope i Polímnia respectivament—, però advertint que ni es conserven els elogis de tots els nou sants ni el còdex de Vic no transcriu sencers alguns dels conservats; més circumstancials semblen *Hymnus et uita sanctae Matronae Barcinonensis*, *Agon sanctissimae uirginis et martyris Eulaliae Barcinonensis* i, l'atribuït per Medina a Brenach, *Ad D(iuum) P(atrem) N(ostrum) B(enedictum) Abbatem in die eius transitus*, que és del 21 de març.

L'actual editor, Jaume Medina, ha tingut l'encert de repetir al final del volum la versió rítmica catalana del poema *Saxia*, obra del pare Antoni Ramon i Arrufat, publicada a Montserrat el 1927; en tornaré a parlar.

La vena poètica dels monjos montserratins d'aquella època és notable. El coneixement i un domini gairebé total de la llengua llatina, impregnada de lèxic, de girs i fins d'imatges mitològiques pouades en Virgili, en Ovidi, en Horaci i en altres clàssics, es

veu enriquida —com no podia ser altrament— amb conceptes, imatges i citacions bíbliques i de l'hagiografia cristiana. Brenach, a més, tria com a tema fonamental del gran poema *Saxia* la versió més evolucionada de la llegenda de Montserrat i de la imatge de la Verge que s'hi venera. En realitat, les llegendes acostumen a ésser molt més poètiques que la realitat històrica i, doncs, més aptes per exposar-les amb mètrica heroica, com confessa el mateix Brenach.

Aquest monjo, auster i observant, no s'està de versificar una diatriba punyent contra els excessos de la Roma dels papes i de la cúria romana del seu temps (*Nouem Musae: Gregorius*, versos 15-54) que li fan vessar llàgrimes —nepotisme, diner, ambició, luxe, guerres, enverinaments— i l'obliguen a etzibar una imprecació: *Stulta, nisi mores redeat conuersa paternos/Roma, rues*; i cauria en mans dels turcs, i en seria víctima, si no fos que les armes victorioses del Cèsar, venint del món hispànic, le'n volguessin alliberar. L'exemple del papa Gregori el Gran, que Brenach cantarà tot seguit, havia d'ésser un exemple per a la Roma dels temps en què vivia el poeta. Confesso inevitable pensar que el pare Brenach tornaria a plorar per la situació actual, *mutatis mutandis*, de la cúria romana.

Em permeto afegir, com a cloenda, unes anècdotes personals. Durant la meua joventut montserratina em corprengué, cap al 1942, la versificació en llatí (vegeu

J. Medina, *La poesia llatina dels Països Catalans. Segles x-xx. Antologia. Faventia*. Monografies, 13. UAB, 1996, p. 232-234). Va ser la lectura de l'*Epithalamium Salomonis* de Brenach (del qual acabava de descobrir una còpia a la Biblioteca del Monestir, manuscrit 850, feta l'any 1800 pel pare Benet Ribas, meticulós arxiver del monestir, també acadèmic de la Història de Madrid) la que m'hi va empènyer. Ja abans del 1936, a l'escolania, el pare Antoni Ramon i Arrufat, l'editor de la versió catalana de *Saxia*, ens havia donat lliçons de llatí. Aquest poema èpic havia atret l'atenció d'un altre estudiant de monjo, Jordi (Joan) Riera i Simó, que en morir fa pocs anys en cedí un quadernet amb l'esborrany d'una traducció catalana de més de nou-cents versos a partir del començ del cant segon del poema *Saxia*. Com que la versió de 1927 publicada per Ramon i Arrufat és pràcticament la mateixa, però amb retocs que la milloren ben sovint, hom podria pensar que tots dos hi treballaren una temporada dels anys d'estudi en què coincidiren al clericat del monestir, entre 1920 i 1924. Hauria estat un bon exercici de fraterna col·laboració benedictina.

¿Serviran aquests exemples montserratins per animar el nostre jovent a reprendre la tradició multiseccular d'expressar els sentiments en la llengua de la nostra parla catalana?

Anscari M. Mundó

ALBERICH I MARINÉ, Joan. 1998.

Homer. L'Odissea. Introducció, traducció i notes.

Barcelona: Edicions de la Magrana. 524 p.

El llibre, company esperat i indispensable de la traducció anotada de la *Iliada* publicada per la mateixa editorial i a cura del mateix autor (1996), respon a idèntics principis i a una idèntica destinació.

Una introducció (p. 5-52) proveeix els lectors de les nocions necessàries i suficients a la lectura del poema. Un capítol sobre

L'època dels herois (p. 5-12) l'insereix en el doble sistema de la poesia èpica i de la història; d'una banda, la posició de la *Iliada* i l'*Odissea* dins la vasta matèria de la llegenda troiana, conservada per testimonis posteriors i per les magres restes dels poemes cíclics; d'una altra, una breu ressenya de les troballes arqueològiques que verifi-